

3. Куляс П.П. Система – проти автоматизму суржику: редакторський погляд : навчальний посібник / П.П. Куляс. – К.: ІВО АПН України. – Кіровоград: Ярослав, 2009. – 180 с.
4. Куляс П.П. Словник найпоширеніших помилок у ЗМІ з варіантами їх виправлення : посібник для майбутнього редактора / П.П. Куляс. – К. : «Ун-т «Україна», 2006. – 193 с.
5. Куляс П.П. Типологія помилок у корекційних таблицях : навчальний посібник / П.П. Куляс. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2011. – 168 с.
6. Харитоненко О.І. Засоби масової комунікації: література і суспільство : навчально-методичний комплекс / О.І. Харитоненко. – К. : Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 72 с.
7. Харитоненко О.І. Редагування навчальних видань : навчально-методичний комплекс / О.І. Харитоненко. – К., 2009. – 100 с.
8. Харчук О.В. Коректура. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова 2009. – 62 с.
9. Чепуренко Я.О. Інформаційний простір України : словник законодавчої термінології / Я.О. Чепуренко. – К. : Освіта України, 2008. – 544 с.
10. Шпак В.І. Розвиток видавничої справи в Україні в 1990-2010 рр. / В.І. Шпак. – К. : ВКП «Експрес-Поліграф», 2011.
11. Шпак В.І. Видавничий бізнес : навчальний посібник / В.І. Шпак. – К. : ТОВ «ВПК «Експрес-Поліграф», 2011.
12. Шпак В.І. Видавничий бізнес. Теорія і практика : навчальний посібник / В.І. Шпак. – К. : ТОВ «УВПК КесОб», 2010. – 384 с.
13. Шпак В.І. Розвиток малого підприємництва в Україні (на прикладі української видавничо-поліграфічної компанії «Експрес-об'ява») / В.І. Шпак. – К. : МАУП, 2003.

Zhadko V. Of students «publishing and editing» educational literature

The article discusses the issues that during 2011-2012 he was released to the world of journalism lecturers NEA them. MP Dragomanov to enhance the learning process of students specialty «Publishing and Editing».

Keywords: *educational literature, teaching, publishing and editing in Ukraine.*

УДК 378.14(076.6)

Я.О. ЧЕПУРЕНКО
кандидат історичних наук

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ЯК ВИД НАВЧАЛЬНОГО ВИДАННЯ

У статті охарактеризовано один із нових видів навчальних видань – навчально-методичний комплекс. Описані його структура, функції, місце серед інших навчально-методичних видань.

Ключові слова: навчальне видання, навчально-методичний комплекс.

Однією зі складових системи навчальних видань є навчально-методичні видання – навчальні видання з методики викладання навчальної дисципліни, її розділів, частин або з методики виховання [6]. Типологічна характеристика навчально-методичних видань різноманітна, але сучасність вимагає їх подальшого розвитку в умовах інформаційного суспільства та його вищої форми – суспільства знань.

Це дослідження присвячене структурно-функціональному аналізу нового виду навчально-методичних видань – навчально-методичному комплексу дисципліни.

Навчально-методичний комплекс дисципліни (НМКД) – це система дидактичних засобів навчання з конкретної дисципліни, метою якої є повна реалізація освітніх і виховних завдань, сформульованих навчальною програмою дисципліни. НМКД можна також визначити як сукупність нормативних та навчально-методичних матеріалів на паперовій та / або в електронній формах, необхідних і достатніх для ефективного виконання студентами робочої програми навчальної дисципліни, передбаченої навчальним планом підготовки студентів відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня за певним напрямом підготовки (спеціальністю).

Призначення НМКД полягає у тому, що цей вид навчально-методичного видання призначений забезпечити цілісний навчальний процес з певної дисципліни в єдності цілей навчання, змісту, дидактичного процесу й організаційних форм навчання. НМКД має забезпечити всі основні етапи педагогічного процесу – надання навчальної інформації та її сприйняття, набуття, закріплення й удосконалення знань, умінь і навичок, їх застосування й контролю та основних функцій освітнього процесу – освітньої, виховної та розвиваючої.

Основними функціями НМКД є загальні функції навчальних видань, що визначені в роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників: комунікативна, інформаційна, теорміноорганізуюча (глосарієва), розвиваюча, пізнавальна, виховна, організаційна, систематизуюча [2]. Найважливішими функціями НМКД є, безперечно, організаційна та систематизуюча.

Організуюча функція НМКД полягає в тому, що цей вид навчально-методичного видання формує чітку структуру процесу надання конкретного знання у взаємозв'язку з іншими знаннями, які формують певний освітньо-кваліфікаційний рівень. Систематизуюча функція забезпечує цілісність навчання, систему знань, уявлень і навичок, які має здобути студент у процесі навчання.

Науково-методичне забезпечення навчального процесу включає: державні стандарти освіти, навчальні плани, навчальні програми з усіх нормативних і вибіркових навчальних дисциплін; програми навчальної, виробничої та інших видів практик; підручники і навчальні посібники; інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні навчально-дослідні завдання; контрольні роботи; текстові та електронні варіанти тестів для поточного і підсумкового контролю, методичні матеріали для організації самостійної роботи студентів, виконання індивідуальних завдань, курсових і дипломних робіт.

Кожний елемент навчально-методичного комплексу дисципліни має містити в собі:

- дидактичні цілі, які повинні бути магістральною програмою дій для студентів (це мають бути чітко означені орієнтири: що повинен засвоїти

студент та якими практичними вміннями оволодіти в процесі вивчення змісту модуля; якими інструментами він має послуговуватися, щоб цього досягти);

- безпосередньо навчальний матеріал, структурований на навчальні елементи відповідно до його засвоєння;
- інформацію щодо способів засвоєння навчального матеріалу, методів контролю і самоконтролю, пояснення щодо шкали оцінювання результатів засвоєння матеріалу з певної дисципліни.

Структура навчально-методичного комплексу зумовлена його функціями і цільовим призначенням.

Першим розділом НМКД має стати основна характеристика навчальної дисципліни, що містить інформацію про напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень, курс, семестр, характер дисципліни (нормативна чи вибіркова), кількість кредитів / годин на її вивчення, кількість змістових модулів, аудиторних та позааудиторних годин і форми контролю. У цьому ж розділі доцільно чітко сформулювати мету, завдання та предмет дисципліни відповідно до її змісту і вказати структурно-логічне місце дисципліни в навчальному процесі підготовки фахівців, чітко визначити, що повинен знати і уміти студент після вивчення цієї дисципліни. Цей розділ має стати не просто констатацією основних вимог до дисципліни, а своєрідним

мотиватором вивчення навчальної дисципліни. Також у цьому розділі мають бути чітко визначені зв'язки конкретної навчальної дисципліни з іншими дисциплінами та безпосередньо практичною діяльністю майбутнього фахівця.

Другий розділ – робоча програма дисципліни. Важливим нормативним документом, що визначає зміст освіти у вищій школі, є навчальна програма. Навчальна програма – основний науково-теоретичний документ, що визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної підготовки студента, її зміст, обсяг знань, умінь і навичок, якими повинен володіти фахівець, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни. На основі нормативної навчальної програми розробляється робоча навчальна програма, яка є нормативним документом вищого закладу освіти і розробляється для кожної навчальної дисципліни відповідно до навчального плану.

Обов'язковими компонентами робочої навчальної програми є пояснювальна записка, тематичний план, тематичний виклад змісту навчальної дисципліни. У змісті навчальних програм повинні мати місце наступні аспекти: формулювання призначення навчальної дисципліни в системі підготовки спеціаліста (визначення провідної функції дисципліни); визначення освітньої, виховної і розвивальної мети, які необхідно реалізувати в процесі навчання (з урахуванням призначення навчальної дисципліни і вимог кваліфікаційної характеристики); визначення вимог до знань і вмінь студентів та рівня їх сформованості; визначення складу і структури дисципліни, розділів (модулів) з урахуванням провідної функції предмета; планування лабораторних і практичних занять із урахуванням їх головної дидактичної мети – формування професійних і практичних навичок; виклад змісту навчального матеріалу з кожної навчальної теми з огляду на принципи дидактики вищої школи; визначення обсягу та змісту самостійної роботи студентів; встановлення міжпредметних зв'язків та усунення дублювання навчального матеріалу на основі інтеграції та координації змісту окремих навчальних предметів (доцільно скористатися структурно-логічною схемою конструювання навчального процесу і навчальним планом та обрати методику реалізації інтеграційних зв'язків); визначення форм і методів контролю за успішністю навчання; список рекомендованої літератури, що містить основну та додаткову літературу; оформлення робочої навчальної програми повинно відповідати дидактичним нормативам.

У робочій навчальній програмі відображаються конкретний зміст навчальної дисципліни, тематичний план, послідовність та організаційно-методичні форми її вивчення, обсяг часу на різні види навчальної роботи за відповідними модулями, засоби і форми поточного і підсумкового контролю, пакет документів для його здійснення, перелік рекомендованої літератури. Слід зазначити, що основними принципами побудови робочої навчальної програми є такі: відповідність змісту освіти сучасним досягненням науки, техніки і культури; відповідність соціальним цілям підготовки фахівців; наступність у вивченні навчальних дисциплін; генералізація навчального матеріалу довкола

провідних ідей і наукових теорій розвантаження програм від другорядного матеріалу; забезпечення взаємозв'язку науки і практики; забезпечення взаємозв'язку між навчальними дисциплінами, тощо.

Третім розділом НМКД є курс лекцій. Курс лекцій – це повний виклад тем навчальної дисципліни, визначених навчальною програмою. Лекція – це чіткий, системний виклад окремої наукової проблеми або теми. Мета лекції полягає в допомозі студентам оволодіти методами самостійної роботи з підручниками, посібниками, першоджерелами. Лекція – один із найважливіших чинників в організації навчальної діяльності студентів. Основний зміст лекції становлять центральні методологічні, теоретичні і практичні проблеми. Розкривають у лекції не всі питання теми, а найважливіші, найсуттєвіші, що вимагають наукового обґрунтування. Лекція – методологічна й організаційна основа для всіх навчальних занять, зокрема й самостійних (методологічна, тому що вводить студента в науку загалом, надає навчальному курсу концептуальності; організаційна – тому що решта форм навчальних занять так чи інакше ґрунтуються на лекції, найчастіше логічно заплановані після неї, спираються на неї змістовно і тематично. Її основна дидактична мета — формування орієнтовної теоретичної основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу [6]. Цей розділ НМКД має містити основні положення лекційного матеріалу або логічні тези лекції. Основна мета цього розділу – організація навчально-пізнавальної діяльності студентів. Курс лекцій у НМКД має подати фактографічну науково-обґрунтовану інформацію, яка дозволить студентові сформулювати певне уявлення про конкретну систему знань.

Четвертий розділ НМКД – це «Методичні рекомендації до практичних завдань». Як відомо, практичне заняття – це вид навчального заняття, на якому викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань [3]. Основна дидактична мета практичного заняття – розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи і спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення певних умінь і навичок, розвиток наукового мислення та усного мовлення студентів. Перелік тем і зміст практичних занять визначаються робочою навчальною програмою дисципліни [7].

П'ятий розділ НАКД – це «Методичні рекомендації до семінарських завдань». Враховуючи те, що семінарське заняття – це вид навчального заняття, на якому викладач організує дискусію за попередньо визначеними проблемами, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів, есе, тощо), цей розділ має містити план семінарських занять, де зазначено тему, обсяг аудиторних годин за кожною темою та перелік питань, які підлягають розгляду; короткий теоретичний коментар до кожної теми, що допомагає студентові ознайомитися з сутністю питань, обговорюваних або досліджуваних на семінарському занятті, з посиланнями на

додаткові науково-методичні матеріали, які дозволяють вивчити їх глибше. Обов'язковим елементом цього розділу НМКД є визначення питань, що виносяться на обговорення та список літератури із зазначенням конкретних сторінок, необхідної для цілеспрямованої роботи студента при підготовці до цього виду занять, а також тексти ситуацій для аналізу, умови завдань тощо, які розглядаються на семінарських практичних заняттях.

Шостий розділ навчально-методичного комплексу – це «Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни». Традиційно самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом і виконується в позааудиторний час. Зміст самостійної роботи студента визначається робочою програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача. Самостійна робота студента забезпечується комплексом навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум і безпосередньо НМКД. Завдання самостійної роботи можуть передбачати ознайомлення студентів із нормативними документами, архівними матеріалами, літературними джерелами, навчально-методичною літературою, виконання окремих розрахунків тощо.

Методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента. Для самостійної роботи студенту також рекомендується відповідна наукова та фахова монографічна і періодична література.

Сьомим розділом НМКД мають стати «Методичні рекомендації до індивідуальних занять». Дидактика вищої школи визначає «індивідуальне навчальне заняття» як заняття, що проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей. Індивідуальні навчальні заняття організуються за окремим графіком і можуть охоплювати частину або повний обсяг занять з однієї або декількох навчальних дисциплін. Індивідуальні навчально-дослідні завдання передбачають підготовку проектів, есе, звітів, складання порівняльних таблиць, схем тощо [7]. Види індивідуальних навчальних занять, їх обсяг, форми та методи проведення, форми та методи поточного і підсумкового контролю (крім державної атестації) визначаються робочою програмою навчальної дисципліни. При підготовці цього розділу слід враховувати те, що індивідуально-консультативна робота є видом організації навчальної роботи викладача із студентами, в основі якої лежить особистісно-діяльнісний підхід, виявлення і розвиток індивідуальних особливостей студента. Саме тому індивідуальні завдання студентів з окремих навчальних дисциплін включають виконання рефератів, розрахункових, графічних, курсових, дипломних проектів (робіт) тощо. Традиційно, індивідуальні завдання складаються, як правило, у декількох варіантах і включають загальні вимоги до написання й оформлення, рекомендації щодо виконання, список літератури і довідкові матеріали тощо. Курсові проекти (роботи) вносяться до зазначеного розділу НМКД у тому разі,

коли це передбачено навчальним планом. Теми дипломних проектів (робіт) доцільно вносити до НАКД для того, щоб студент міг розпочати науково-дослідну роботу, яка в майбутньому стане темою дипломної роботи, тобто мотивувати студента до науково-дослідної або пізнавальної практики.

Восьмим розділом НМКД має стати «Словник-довідник» з дисципліни – узагальнена терміносистема навчальної дисципліни. Це може бути глосарій дисципліни, термінологічний словник, енциклопедичний словник або довідник з дисципліни. Цей розділ має виконувати терміноорганізуючу функцію дисципліни і забезпечити формування у студента тезаурусу майбутнього фаху. Енциклопедичний словник або довідник з дисципліни може бути сформований на основі розкриття основних відомостей про науковців або практиків, які причетні до розробки теоретико-методологічних засад дисципліни або суміжних галузей знання. Цей розділ НМКД забезпечуватиме розвиваючу та пізнавальну функції навчальної дисципліни, стимулюватиме студента до подальшого дослідження об'єкта та предмета навчальної дисципліни.

Дев'ятим розділом НМКД має стати бібліографічний покажчик до дисципліни. Бібліографічний покажчик НМКД – це систематизований відповідно до тем навчальної дисципліни список бібліографічних описів різних видів видань, статей з наукових та фахових видань. Це розділ, який формує інформаційне поле дисципліни, створює її інформаційне середовище. До бібліографічного покажчика мають увійти навчальні, наукові, науково-популярні, виробничо-практичні та довідкові видання, які розкривають різноманітні аспекти тем навчальної дисципліни. Серед навчальних видань доцільно включати підручники, навчальні посібники як з конкретної дисципліни, якій присвячений НАКД, так і розділи підручників з інших дисциплін, які забезпечують взаємозв'язок між дисциплінами. Включення до бібліографічного покажчика НМКД переліку таких видів наукових видань, як матеріали та тези доповідей наукових конференцій, монографії та автореферати (для дисциплін, які викладаються у системі підготовки магістрів) розкриватиме наукове обґрунтування конкретних тем дисципліни. Доцільно до бібліографічного покажчика включати першоджерела та класичні твори з конкретної дисципліни або напряму знань, які стосуються цієї дисципліни. Саме у бібліографічному покажчику НМКД можна реалізувати і виховну функцію навчально-методичного комплексу через представлення в ньому робіт вітчизняних вчених і практиків, а також роботи викладачів навчального закладу, інституту, кафедри. Бібліографічні описи статей з фахових наукових і практичних періодичних видань сформує у студента коло галузевих інформаційних ресурсів. При наявності НМКД з різних дисциплін однієї спеціальності така система інформаційних ресурсів забезпечить в подальшому звернення вже не студента, а фахівця до цього кола інформаційних ресурсів, що забезпечить безперервність освіти і самоосвіту. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, активізація роботи студентів в локальних і глобальній мережах зобов'язує включення до бібліографічного покажчика НМКД і описів електронних інформаційних ресурсів, які можна використати

при підготовці до різних видів занять. Розкриття системи галузевих інформаційних ресурсів через бібліографічний покажчик, до якого обов'язково мають увійти ресурси як традиційні (друковані-паперові) так і електронні ресурси через їх бібліографічні описи, забезпечить гармонійний інформаційний розвиток студента сьогодні і майбутнього фахівця завтра.

НМКД може формуватися як в друкованому, так і в електронному форматах. Кожен із них має свої переваги. Але в сучасних умовах активного розвитку системи дистанційного навчання, безперечно, перевага на боці електронного формату. Саме електронний формат дозволить розширити інформаційно-пошукові можливості НМКД за рахунок гіперпосилань і можливості доповнення комплексу повнотекстовими форматами через бібліографічний покажчик НМКД.

Таким чином, сучасна система навчальних видань, до якої органічною частиною входять навчально-методичні видання, має орієнтуватися на динамічність і органічний розвиток. НМКД є таким видом навчальних видань, який сформувався в умовах інтелектуалізації навчання, постійного зростання фахової інформації і необхідності отримання консолідованої інформації з конкретної проблематики з урахуванням міждисциплінарних і міжгалузевих зв'язків. Об'єднуючи в собі декілька видів навчальних та навчально-методичних видань, НМК дисципліни є якраз консолідацією знання певного напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сахарова Е.Г. Типологическая модель учебно-методических изданий : на примере изданий для высшей школы : автореф.дис. ... кандидата филологических наук : 05.25.03 / Е.Г.Сахарова; Моск. гос. ун-т печати. – Минск, 2008. – 21с.
2. Гречихин А.А. Вузовская учебная книга: Типология, стандартизация, компьютеризация : учеб.-метод. пособие в помощь авт. и ред. / А.А. Гречихин; Ин-т «Открытое о-во». – М. : Логос : Моск. гос. ун-т печати, 2000. – 254 с.
3. Автомонов П.П. Дидактика вищої школи : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / П.П. Автомонов; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Київ. ун-т, 2008. – 367 с.
4. Антонова С.Г. Современная учебная книга : Создание учеб. лит. нового поколения : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению «Кн. дело» и спец. «Изд. дело и редактирование» / Антонова С.Г., Тюрина Л.Г. – М. : Агентство «Изд. сервис», 2001. – 287 с.
5. Жорнова О. Науково-методичне забезпечення навчального процесу у вищій школі: усталені нормативи та сучасні вимоги / О.Жорнова, О.Жорнова // Вісник Книжкової палати. – 2012. – №2, – С. 6 – 9.
6. Автомонов П.П. Дидактика вищої школи : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / П.П. Автомонов; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Київський університет, 2008. – 368 с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М.М. Фіцула. – 2-е вид., допов. – Київ : Академвидав, 2010. – 454 с.

Chepurenko Y. Of teaching methods what type of study edition

The article describes one of the new types of educational books – educational-methodical complex. We describe its structure, functions, among other educational publications.

Keywords: educational publishing, educational and methodical complex.